

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор _____ С.В.Мельничук
“ ____ ” _____ 2018 р.

ПРОГРАМА
ФАХОВОГО ІСПИТУ
для вступників на освітньо-кваліфікаційний рівень
„Магістр”
(повна форма навчання)

спеціальність 054 – Соціологія

Затверджено на засіданні Вченої ради
філософсько-теологічного факультету
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича
протокол № від 2018 р.
Голова Вченої ради соціологічного
факультету
Проф. Балух В.О.

Чернівці-2018

ЗМІСТ

1. Загальні положення.....	4
2. Програмні питання	5
2.1. Напрямок: Історія соціології	5
2.2. Соціологічна думка в Україні.....	9
2.3. Загальна соціологічна теорія.....	11
2.4. Соціальна структура суспільства.....	12
2.5. Методологія соціологічних досліджень.....	14
2.6. Методи збору соціологічної інформації.....	15
3. Рекомендована література.....	17

1. Загальні положення

Вступний іспит є важливим компонентом навчально-виховного процесу і призначається для всебічної та об'єктивної оцінки рівня набутих випускниками під час навчання та самопідготовки знань та вмінь, навичок практичної роботи. Їх оцінка дозволяє не лише визначити рівень фахової підготовки вступників, але і зафіксувати слабкі місця у підготовці студентів, що є важливим для продовження їхнього навчання за освітнім рівнем «магістр».

2. Організаційно-методичні рекомендації

Вступний іспит передбачає перевірку теоретичних знань та практичних вмінь, набутих студентами протягом навчання на освітньому рівні «бакалавр» з дисциплін, засвоєння яких дозволяє скласти достатньо повне уявлення про сучасну соціологічну науку, закласти основу фахової діяльності соціолога, а саме: «Історія соціології», «Загальна соціологічна теорія», «Соціальні структури і стратифікація», «Методологія та методи соціологічного дослідження».

Вступний іспит проводиться у тестовій формі. Тести складаються з чотирьох альтернативних відповідей, з яких абітурієнт має обрати одну альтернативу. Максимальна кількість балів – 200. Мінімальна позитивна оцінка іспиту з фаху складає 100 балів. Особи, які набрали на вступному випробуванні з фаху менше ніж 100 балів, позбавляються права участі в конкурсі.

ПРОГРАМНІ ПИТАННЯ І ЛІТЕРАТУРА ДО ІСПИТУ

Історія соціології

Історія соціології як наука. Місце історії соціології в структурі соціологічного знання. Об'єкт і предмет історії соціології. Особливості історичного розвитку соціологічного знання, зв'язок його еволюції з історією суспільства та культурними традиціями. Періодизація історії соціології: критерії, етапи, особливості. Інституціоналізація соціології. Значення історії соціології для розвитку сучасної соціології.

Протосоціологія. Становлення і розвиток соціального знання та мислення. Міф та героїко-побутовий епос як найдавніші форми відображення дійсності первісного та раннього класового суспільства. Соціальне знання в культурах Стародавнього Сходу. Протосоціологічне знання стародавнього Китаю, Індії, Вавилону, Єгипту. Історичні передумови виникнення науки. Проблеми суспільства та людини в творчості Демокрита. Вчення Платона про суспільство. "Ідеальна держава" Платона. Принципи платонівського комуністичного суспільного устрою. Аристотель про принципи ймовірного та достовірного знання. Проблеми суспільства, людини та сенсу її життя в творчості Аристотеля. Аристотель про походження, сутність і форми держави. Проблеми управління, способу життя, дозвілля, вільного часу та елементи аксіології у вченні Аристотеля. Система класифікації наук у Аристотеля.

Соціальне знання епохи Середньовіччя. Зміна світоглядної парадигми суспільствознавців. Соціальне вчення раннього християнства. Фома Аквінський та соціальна доктрина томізму. Гуманісти Відродження: нові уявлення про людину та її світ у творчості Данте, Ф.Петрарки, Л.Бруні, Л.Балли, Пікоделла Мірандоли та ін. Соціальні утопії Т.Мора та Т.Кампанелли як спроба протиставлення колективізму принципам індивідуалізму. Вчення про державу Н.Макіавеллі. Ж.Боден про значення географічного фактора в історії. Ідеї природного права та "суспільного договору" в творчості Гуго Гроція.

Соціальні вчення Нового часу /XVII - поч. XIX ст./ Соціальне знання на рубежі пізнього Середньовіччя і Нового часу. Особливості розвитку соціального знання Нового часу. Натуралістична парадигма в науці. Соціальна концепція Т.Гоббса. "Природне право", "суспільний договір" і утворення держави. Держава - Левіафан як живий організм." Концепція лібералізму Дж.Локка. Соціальні концепції французької Просвіти. Ш.-Л. Монтеск'є як "перший європейський соціолог" Позитивні закони в суспільстві. Концепція географічного детермінізму і його впливу на психологічні особливості народів. Соціальне вчення Ж.-Ж.Руссо. Приватна власність як причина соціальної нерівності. Держава та уряд як виконавець волі народу - єдиного суверена. Соціальні погляди К.Гельвеція. М.Ж.Кондорсе про основні епохи історичного прогресу. І.Г.Гердер про всесвітню історію як єдиний, цілісний процес закономірного розвитку.

Класична соціологія XIX-поч.XX ст. Виникнення і розвиток соціології XIX-поч.XX ст. Криза методології традиційного суспільствознавства. Проблемна ситуація в розвитку знань про людину. Значення природничих наук для

розвитку соціального знання. К.А.Сен-Сімон про необхідність нової науки про людину. Виникнення позитивізму та його характерні особливості. О.Конт про необхідність вивчення суспільства як системи. Лінійна система класифікації наук і місце в ній соціології. Соціологічна система Конта. Предмет, структура і завдання соціології. Соціальна статика та соціальна динаміка. Соціальна стабільність і соціальний розвиток. Проблема органіцизму та еволюціонізму в соціології О.Конта.

Історичний матеріалізм К.Маркса і Ф.Енгельса як теорія суспільства. Розвиток капіталістичних відносин і соціальні зміни у західноєвропейських суспільствах кінця ХVІІ- першій половині ХІХ ст. Доктрина матеріалістичного розуміння історії. Молодий Маркс про відчуження праці і приватну власність як його причину. Дослідження Ф.Енгельса про становище робітничого класу в Англії. Оцінка К.Марксом ідей О.Конта. К.Маркс про економічні відносини як базис права, політики, духовного життя. Економічний детермінізм марксизму. Поняття економічної суспільної формації. Типи економічних суспільних формацій. Марксистське вчення про соціальний прогрес і еволюціоністські концепції суспільного розвитку. Маркс і Енгельс про класове походження держави. Ідея відмирання держави. Комунізм як майбутнє людства. Марксистська концепція соціальної структури. Вчення про пролетарську революцію. Розкриття Марксом соціально-психологічних аспектів класової боротьби в буржуазному суспільстві. Розвиток соціологічних ідей К.Маркса і Ф.Енгельса послідовниками марксизму. Дискусії про марксизм у сучасній соціології.

Соціологічний натуралізм. Причини виникнення та особливості натуралістичної орієнтації в соціології. Герберт Спенсер - основоположник поміркованого органіцизму. Теоретичні джерела соціології Г.Спенсера. Еволюційна концепція Г.Спенсера. Вчення Г.Спенсера про соціальні інститути як "спеціалізовані органи". Типи і функції соціальних інститутів. Соціал-дарвіністські концепції У.Берджгота, Людвіга Гумпловича, У.Г.Самнера, Г.Ратценхофера, А.Смолла. Расово-антропологічна школа: А.Гобіно, О.Аммон, В.де-Ляпук, Х.С.Чемберлен. Наукова безплідність расово-антропологічної соціології. Географічна школа в соціології, її загальна характеристика і причини досягнень та помилок. Генрі Томас Бокль про значення географічного факторів історії суспільства.

Психологічний напрям в соціології та його особливості. Психологія народів /М.Лацарус, Г.Штейнталь, В.Вундт/. Психологія натовпу / С.Сігеле, Г.Лебон/. Теорія наслідування Г.Тарда. Інтеракціонізм Ч.Х.Кулі. Концепція соціалізації та її основні поняття /" дзеркальне Я", первинна група, соціальна організація/. Інстинктивізм У.Мак-Дугала. Соціологічні проблеми психоаналізу Зигмунда Фрейда. Модель особистості Фрейда. Теорія витіснення та сублимації як механізм діяльності та творчості в історико-культурному процесі.

Антинатуралістична реакція в західній соціології кінця ХІХ-поч.ХХ ст. і формування теорій соціальної дії. Критика натуралістичного редукціонізму у філософії кінця ХІХ - початку ХХ сторіччя. Британській соціальній антропології /Д.Редкліфф-Браун, Б.Малиновський/. Формування і розвиток

інтеракціоністських концепцій у американській соціології. Дж.Г.Мід про специфіку міжособистісної взаємодії. Роль символів, в т.ч. мовних, у процесі комунікації. Становлення особистості як процес ролівої інтерналізації.

Соціологічна проблематика в німецькій історичній, економічній, правовій науці. "Формальна соціологія" Ф.Тьонніса і Г.Зіммеля. Поняття "спільноти" і "суспільства" у соціології Ф.Тьонніса. Г.Зіммель про соціологію як "науку про чисті форми соціації". Зіммелівська концепція соціальної диференціації. Г.Зіммель про спільність соціальних функцій формального права, грошей та інтелекту. Зіммелівська теорія культурного конфлікту. Соціологічні ідеї В.Зомбарта. Вчення В.Зомбарта про соціокультурні передумови виникнення капіталізму та про буржуа як соціально-психологічний тип.

Життєвий шлях і наукова творчість М.Вебера. М.Вебер про "вибіркову спорідненість" між протестантською етикою і "духом капіталізму". Розробка Вебером логіко-методологічних засад соціологічної науки. Концепція розуміння. Вебер про типи соціальної дії. Поняття раціоналізації соціальної дії. Цільораціональна і ціннісно-раціональна соціальна дія. Веберівська теорія цінностей і теорія "ідеальної типізації". Типи соціальних спільностей і соціальних структур. М.Вебер про традиційне, легальне і харизматичне панування. М.Вебер про соціальну базу і етичний зміст індуїзму, буддизму, конфуціанства, даосизму, іудаїзму, християнства та ісламу. Соціологія музики М.Вебера. Веберівська концепція професійної етики політика і вченого.

Життєвий шлях і наукова творчість Е.Дюркгейма. Визначення Дюркгеймом предмету і методу соціології. Соціальні факти як незалежні від індивідуальної свідомості способу дій, думок і переживань. Теорія колективних уявлень і її застосування до пояснення природи релігії, науки, культури. Соціологія суїциду Е.Дюркгейма. Визначення соціологом поняття самогубства. Аналіз Дюркгеймом статистики самогубств. Значення праці Дюркгейма "Самогубство" для розвитку емпіричної соціології.

Проблеми теорії соціальної дії у працях В.Парето. Поняття про "резиidualність" соціальної дії. Теорія циркуляції еліт. Концепція ідеології як "деривації" емотивної сфери.

Західна соціологія у другій-третьій чвертях ХХ ст. Проблеми соціальної екології, праці і управління в американській соціології 1920-х - 1960-х рр. Формування дослідницької програми Чиказької школи. Р.Парк про відмінність між поняттям територіальної спільноти і суспільства. Розробка понять соціальної екології у праці Р.Парка "Місто". Дослідження соціальної структури і соціальних змін у працях Р.Лінда і Х.Лінд "Середнє місто у процесі змін" та Л.Уорнера "Американське місто".

Соціально-психологічна концепція У.Томаса. Поняття установок і цінностей, соціальної ситуації, соціальної адаптації. Біографічний метод і його використання у праці У.Томаса і Ф.Знанецького "Польський селянин в Європі і Америці". Теоретичне значення емпіричних досліджень У.Томаса і Ф.Знанецького.

Соціальні фактори, котрі зумовили розвиток соціології праці і управління. Класична школа "наукового менеджменту" /Ф.Тейлор, Г.Гант, А.Файоль,

Л.Г'юлік та ін./ Тейлорівська система організації управління виробництвом і її соціальний зміст. Ідеологічні засади й етапи здійснення Хоторнських експериментів. Е.Мейо, Ф.Ретлісбергер та Е.Діксон про явища "праці з прохолодою" та "групового тиску".

Класичні ідеї індустріального суспільства Р.Арона і У.Ростоу та їх розвиток в теоріях постіндустріалізму Дж.Гелбрейта і Д.Белла. Концепції "антивиробництва" і "технологічного ризику" в сучасній західній соціології.

Розвиток німецької соціологічної думки в період між 1920-ми і 1960-ми рр. Соціологічна наука у Німеччині періоду Веймарської республіки. Наукова програма Франкфуртського інституту соціальних досліджень. М.Хоркхаймер і ідея "критичної теорії". Американський період діяльності Франкфуртської школи. Психоаналіз західної цивілізації у працях М.Хоркхаймера, Т.Адорно, Г.Маркузе, Е.Фромма. Соціологія літератури Б.Беньяміна. Соціологія культури К.Маннгейма. Аналіз Маннгеймом ідеології і утопії як світоглядних перспектив різних соціальних верств. Дискусія між К.Поппером і Т.Адорно з приводу методологічних засад соціологічної теорії.

Посилення емпіричної орієнтації у західнонімецькій соціології кінця 50-х - 60-х років. Теорія класів і класового конфлікту Р.Дарендорфа. Емпіричні дослідження проблем праці, соціальної нерівності, політики, сім'ї, молоді у німецькій соціології 60-х - початку 70-х років.

Структурний функціоналізм та його альтернативи. Життєвий шлях і наукова діяльність Т.Парсонса. Теоретичні джерела парсонівської концепції соціальної дії. Теорія соціальних систем пізнього Парсонса. Вплив ідей Парсонса на сучасні теорії соціокультурної модернізації. Сучасні дискусії щодо теоретичної спадщини Т.Парсонса.

Р.Мертон про соціологію як "теорію середнього радіусу дії". Дослідження Мертона в галузі історії соціології науки. Три основні постулати і "одинадцять заповідей" мертонівського функціоналізму. Мертон про соціальну структуру і аномію. Вплив ідей Р.Мертона на американську теоретичну та емпіричну соціологію. Дискусії про функціоналізм в сучасній соціології, їх основні напрямки.

Теорія соціальної стратифікації П.Сорокіна. Поняття одномірної і багатомірної стратифікації і соціальної мобільності. Критика П.Сорокіним сучасної йому соціологічної теорії.

Концепція соціального обміну Дж.Хоманса. Поняття зовнішньої і внутрішньої систем взаємодії. Соціальна поведінка як обмін нагородами і санкціями. Типологія закономірностей соціальної поведінки.

Альтернативні функціоналізмові напрямки соціологічної теорії. Концепція соціального конфлікту /Л.Козер, Р.Дарендорф, А.Турен, К.Боулдінг та ін./ Конфлікт як форма зняття напруження в соціальній системі і фактор її інноваційної зміни. Способи раціональної регуляції соціальних конфліктів.

Феноменологічна соціологія і етнометодологія. Теоретичні джерела феноменологічної соціології. Е.Гуссерль і А.Бергсон про переживання часу і "життєвий світ". Обґрунтування принципів феноменологічної соціології у праці А.Шюца "Смислова структура соціального світу". Поняття природної

установки, саморозуміння, "розуміння іншого", "типізуючого розуміння".

Етнометодологія - найбільш впливовий сучасний різновид феноменологічної соціології. Обґрунтування основних ідей етнометодології в роботах Г.Гарфінкеля і А.Сікурела. Проблема раціональності повсякденного спілкування в етнометодології. Особливості етнометодологічного аналізу мовного спілкування на повсякденному і науково-теоретичному рівнях. "Фонові очікування" і їх комунікативні функції. Рефлексивність як складовий елемент спілкування і соціальної взаємодії в цілому. Застосування феноменологічних методів у сучасній соціології науки і соціології культури. Символічний інтеракціонізм Г.Міда, Р.Блюмера. "Драматургічний підхід" Е. Гоффмана.

Сучасні соціологічні теорії

Неофункціоналізм як напрямок сучасної соціологічної теорії. Концепція логіки соціологічного знання Дж.Александера. Розробка теорії соціальної дії Р.Мюнхом. Неофункціоналізм і теорії соціокультурної модернізації. Соціологія символічних форм П.Бурдьє. Теорія структурації Е.Гіденса. Вчення Гіденса про норми, ресурси і системи соціальної дії. Теорія класової структури Е.Райта.

Системна теорія суспільства Н.Лумана. Поняття самореферентності і контингентності. Критика Ю.Габермасом функціоналізму. Ю.Габермас про співвідношення між „системою” і „життєвим світом”. Сучасні дискусії і проблема феноменологічної соціології і етнометодології. Дж.Рітцер, Дж.Александр як ідеологи теоретичної інтеграції.

Соціологічна думка в Україні

Протосоціологічна думка в Україні: особливості формування та розвитку. Особливості еволюції соціального знання в Україні. Протосоціологічне і соціологічне знання. Методи ретроспективних досліджень соціальних процесів минулого. Періодизація історії соціологічної думки в Україні.

Відтворення елементів життєдіяльності, побуту, культури слов'ян у їх міфології та віруваннях. Соціальна проблематика в полемічній літературі кінця 16- пер. пол. 17 ст. Козацтво як специфічна соціальна верства. Роль викладачів Києво-Могилянської колегії у розвитку соціальних знань.

Соціокультурні процеси XVII - початку XIX ст. та їх вплив на формування соціально-політичної та соціологічної думки в Україні. Нові тенденції в історико-культурному процесі України, їх вплив на формування національної свідомості і менталітету народу. Соціальна проблематика в козацьких літописах. Суспільство та людина у творчості Г.С.Сковороди. Політичні, соціальні та наукові цілі Кирило-Мефодіївського братства. Соціальна проблематика в програмних документах братства та творчості його видатних учасників (М.Костомарова, Т.Шевченка, П.Куліша).

Соціологічна проблематика у творчості О.О.Потебні та М.П.Драгоманова. О.Потебня про мову як інтегруючий індикатор етносу, чинник розвитку культури та менталітету народу. Критика політики денационалізації та можливостей функціонування єдиної мови. Роль М.Драгоманова в поширенні знань про соціологію, як нову галузь знань в Україні. Трагування

М. Драгомановим специфіки предмету соціології та її методу. Політична соціологія М. Драгоманова.

Соціологічні погляди І. Я. Франка. Соціальний ідеал І. Франка. Енциклопедична різносторонність творчої діяльності І. Я. Франка. І. Я. Франко про особливості пізнання соціальних явищ. Визначення предмету соціології та її місця в системі наукового знання. Роботи «Найновіші напрямки в народознавстві», «Мислі об еволюції в історії людськості». Соціальний ідеал І. Франка.

Становлення соціології права в Україні (Б. О. Кістяківський, Є. Ерліх). Життєвий і творчий шлях Б. Кістяківського Проблема цінності в соціологічному дослідженні. Право в соціологічній концепції Б. Кістяківського. Теоретична соціологія і проблеми національної культури.

М. С. Грушевський як історик-соціолог. Формування історико-соціологічного світогляду М. С. Грушевського. „Генетична соціологія” й теорія суспільності. Політична соціологія М. Грушевського. Національні питання та принципи етнополітики в творчій спадщині М. Грушевського. Основні напрями діяльності Українського соціологічного інституту у Відні (1919 р.)

Соціологічна концепція М. Ю. Шаповала. М. Ю. Шаповал як відомий громадсько-політичний діяч та засновник Українського інституту громадознавства (Прага, 1924 р.). „Загальна соціологія” М. Шаповала – перший український підручник з соціології.

Соціологія політики В. Липинського. Особливості формування наукового світогляду В. Липинського. Суть соціальних концепцій В. Липинського. Держава і громадські організації як форми раціональної організації життєвої стихії. Роль ідеології. Завдання ідеолога і політика. Проблема нації та держави. Теорія еліти. Питання легітимності правлячої еліти. Класократія. Вчення про псевдоеліту. Ідея гетьманства в політичній соціології В. Липинського. Причини «української не державності».

Українська соціологія радянського періоду. Спроби інституалізації соціології в Україні в період національно-визвольних змагань 1917-1918 рр. Розвиток соціологічних досліджень в рамках соціально-економічних, демографічних, педагогічних досліджень в радянській Україні. Становлення соціології праці як одного з провідних напрямів радянської соціології.

Основні напрями розвитку сучасної вітчизняної соціології. Пожвавлення соціологічних студій в період перебудови. Труднощі розвитку сучасної української соціології. Стан та розвиток соціології в Україні в роки незалежності. Сучасний стан підготовки соціологічних кадрів в Україні. Основні напрями розвитку соціології в Україні на сучасному етапі.

Становлення та розвиток соціології на Буковині. Особливості соціокультурного розвитку Буковини. Формування соціологічної думки на Буковині (кін. XIX – поч. XX ст.). Соціальна проблематика у творчості видатних діячів науки та культури Буковини (кінця XIX – початку XX століття). Етапи становлення соціології як академічної дисципліни в Чернівецькому університеті. Інституалізація соціології на терені Чернівецького університету. Характеристика діяльності кафедри соціології філософсько-

теологічного факультету ЧНУ ім. Ю. Федьковича на сучасному етапі.

Загальна соціологічна теорія

Суть, завдання та структура загальної соціологічної теорії. Структура, мета та завдання курсу «Загальна соціологічна теорія». Соціологія як поліпарадигмальна наука. Рівні соціологічного аналізу. Основні соціологічні парадигми. Поняття методології та методів теоретичної соціології. Предмет соціологічної теорії. Завдання теоретичної соціології. Категоріальний апарат соціологічного теоретизування. Соціологічне мислення та соціологічна уява (Р.Мертон, Ч.Міллс, П.Штомпка). Місце соціологічного теоретизування у пізнання соціальної реальності.

Природничі та соціокультурні фактори життя суспільства. Природничий фактор в позитивіській соціології. Природничі умови соціального. Ноосфера як фактор в системі взаємодії “суспільство-природа”. Культура як специфічна форма соціального буття людини. Соціальна сутність культури. Типи, структурні елементи та функції культури. Поняття соціокультурної динаміки. Сучасні теорії культури. Природничі та соціальні закономірності. Проблеми вивчення соціальних законів.

Суспільство як соціальна система. Еволюція уявлень про суспільство. Поняття суспільства в соціології, його ознаки. Поняття соціальної системи та її емерджентних властивостей. Елементи соціальної системи як відносно автономні складові соціального цілого: соціальна структура, соціальні інститути, соціальні відносини, соціальні спільноти та індивіди. Типи суспільства. Джерела суспільного розвитку. Поняття соціальної структури, її основні елементи та різновиди. Передумови виникнення соціології соціальних груп: розрізнення спільноти і суспільства (Ф.Тьоніс), органічної і механічної солідарності (Е.Дюркгейм), первинної і вторинної групи (Ч.Кулі). Поняття, ознаки та типологія соціальних груп. Соціальна нерівність. Соціальна стратифікація та соціальна мобільність. Проблеми та завдання соціологічної теорії щодо вивчення суспільств сучасного типу.

Особистість як предмет соціологічного аналізу. Особливості вивчення особистості в соціології. Особа як об’єкт і суб’єкт соціальних взаємодій та суспільних відносин. Соціалізація як поетапний процес виникнення ідентичності людини і засвоєння соціальних ролей. Потреби, інтереси та цінності в структурі особистості. Соціальний статус та соціальна роль.

Теорії соціальної дії та взаємодії в соціології. Поняття соціальних зв’язків та відносин. Система соціальних відносин. Диференціація соціального зв’язку. Поняття соціальної дії та взаємодії. Теорія соціальної дії М.Вебера та Т.Парсонса. Диспозиційна регуляція соціальної поведінки (модель В.Ядова). Сучасні теорії соціальної взаємодії (теорія соціального обміну, теорія символічного інтеракціонізму, психоаналітична теорія, теорія рольового наслідування). Соціологічне поняття комунікації. Редукція комунікації до дії. Поняття соціальної норми та девіації. Соціальний контроль. Соціальний конфлікт.

Соціальні інститути та організації в структурі суспільства. Поняття і структура соціального інституту. Типи соціальних інститутів. Загальні

(універсальні) функції соціальних інститутів: задоволення найважливіших потреб, регулювання поведінки, соціалізації, комунікативна. Поняття латентних функцій та дисфункцій соціальних інститутів. Суть процесу інституалізації. Сучасний інституалізм як напрям соціологічного теоретизування. Поняття та основні риси соціальної організації. Формальні та неформальні організації. Моделі організацій: теорія бюрократії М.Вебера, організація як трудовий процес (Ф.Тейлор). Хоторнський експеримент, неформальні відносини в організації. Теорія людських взаємовідносин Е.Мейо.

Соціальні зміни та соціальний розвиток. Концепції історичного часу і спрямованості історії. Поняття прогресу, еволюції і соціальних змін. Природа та різновиди соціальних процесів. Типологія соціальних процесів. Поняття соціальних рухів. Сучасні соціологічні теорії соціальних змін. Формаційний та цивілізаційний підходи щодо пояснення історичного розвитку суспільства. Технологічні та ідеологічні фактори переходу від традиційного суспільства до сучасного. Аграрне, індустріальне і постіндустріальне суспільство. Поняття модернізації та трансформації. Трансформаційні процеси в сучасному українському суспільстві. Глобалізація і формування планетарного суспільства. Віртуалізація соціальних відносин та віртуальне суспільство.

Теоретико-методологічне розмаїття в сучасній соціології. Основні риси сучасної теоретичної соціології. Особливості вивчення соціальних явищ та процесів на макро- та мікрорівні соціологічної теорії. Методологічні проблеми класифікації соціологічних теорій. Парадигмальна структура соціологічної теорії. Соціологічна теорія як методологія спеціалізованих галузей соціологічного знання. Поняття теоретичних дилем в соціології. Е.Гідденс про майбутнє соціології.

Основні аспекти розвитку загальної соціологічної теорії у вітчизняній соціології. Особливості розвитку соціологічної теорії в Україні. Процес теоретичного самовизначення соціології в Україні після здобуття державної незалежності. Дискусії про роль і завдання соціологічної теорії. Шляхи інтеграції української соціології до світового наукового співтовариства. Досвід запозичення західних теоретичних концепцій та їх оцінка. Стан методологічних розробок в українській соціології. Теоретичні засади вивчення проблем трансформації сучасного українського суспільства: досягнення та перспективи вітчизняної соціології.

Соціальна структура суспільства

Соціальна структура суспільства як предмет соціологічних досліджень. Предмет, мета та завдання курсу „Соціальна структура суспільства”. Місце та значення курсу в системі підготовки соціологів. Системне уявлення про суспільство як сукупність взаємопов’язаних і взаємодіючих елементів. Поняття соціальної системи та соціальної структури. Основні елементи соціальної структури. Види соціальних структур: соціально-демографічна, соціально-етнічна, соціально-територіальна, соціально-професійна, соціально-класова тощо. Основні напрямки теоретичного аналізу соціальної структури. Сучасні уявлення про соціальну структуру. Методи дослідження соціальної структури.

Загальна теорія соціальної структури. Основні напрямки теоретичного аналізу соціальної структури: структуралізм, структурний функціоналізм (К.Маркс, Є.Дюркгейм, Б.Малиновский, А.Р.Редклиф-Браун, К.Леви-Стросс, Т.Парсонс, Е.Гіденс та ін.). Значення творчої спадщини П.Сорокіна для вивчення проблем соціальної структури. Сучасні уявлення про соціальну структуру. Мережевий аналіз соціальної структури. Соціальна структура як центральна категорія аналізу. П.Сорокін та П.Бурдьє про соціальний простір і його багатовимірність. Теоретичні концепції соціальної структури: нормативно-ціннісна і категоріальна модель. Емпіричні концепції соціальної структури: дистрибутивні і мережеві моделі. Базові категорії теорії соціальної структури: соціальний простір, соціальний капітал, ідентифікація, соціальна стратифікація, соціальна мобільність..

Основні елементи соціальної структури. Соціальна група як елемент соціальної структури. Групова соціальна дистанція. Групова соціальна мобільність. Поняття та види соціальних статусів. Символи статусу. Статусні групи. Проблема статусів в соціальній структурі традиційного, індустріального та сучасного суспільства. Сутність соціальних ролей. Рольові конфлікти. П.Сорокін про соціальну диспозицію. Т.Парсонс про соціальні ролі. Соціальна мобільність та статусно-рольові характеристики індивіда. Норми і цінності як базові елементи соціальної структури. Процеси інституалізації. Структура та механізми функціонування соціальних інститутів. Трансформація інституційної структури. Функції та дисфункції соціальних інститутів.

Теоретичні засади вивчення соціальної стратифікації. Основні поняття теорії стратифікації. Теоретичні моделі стратифікації. Системні характеристики стратифікації. Теорія соціально-економічної неоднорідності праці та класова концепція К.Маркса. Соціологія нерівності М.Вебера. Стратифікаційні дослідження 1920-х – 1980-х років: одновимірна і багатовимірна стратифікація. П.Сорокін про соціальну стратифікацію. Функціоналісти про соціальну стратифікацію (Т.Парсонс, К.Девіс, В.Мур, Б.Барбер та ін.). Сучасні концепції емпіричного дослідження мобільності. Проблеми емпіричного виміру соціальної мобільності: критерії, одиниці виміру, шкали.

Типи стратифікаційних систем. Історична та соціокультурна зумовленість формування певних типів стратифікаційних систем (відкритих та закритих). Типи стратифікаційних систем (фізико-генетична, рабство, касти, станова, етакратична, класова, соціально-професійна, культурно-символічна, культурно-нормативна) та їх комбінації. Процеси соціальної мобільності в стратифікаційних системах. Теорія відтворення класового суспільства П.Бурдьє. Клас «можливий» і клас «реальний». «Габітус», соціальне походження і соціальна структура. Е.Гіденс про класову структуру.

Стратифікаційні процеси в суспільствах сучасного типу. Загальні закономірності розвитку суспільств постіндустріального типу. Специфічні риси соціальної диференціації в суспільствах сучасного типу. Відносини власності, контролю, розподілу, професійного і галузевого статусу як визначальні при розгляді класових спільнот.

Трансформація соціальної структури українського суспільства. Соціальна

структура суспільств радянського типу. Особливості соціальної трансформації українського суспільства. Теоретичні підходи до пояснення механізмів та напрямків соціальної трансформації. Динаміка соціальної структури в сучасній Україні. Проблеми розвитку соціально-демографічної структури українського суспільства. Національно-етнічна структура сучасного українського суспільства. Вплив міграційних процесів на національно-етнічну структуру. Соціально-поселенської структури українського суспільства: ієрархія фізичного простору. Типи поселенських спільнот в Україні. Характеристика соціально-поселенської структури сучасної України. Соціально-професійна структура як ієрархічна система статусних характеристик. Соціологічні проблеми дослідження професійних структур українського суспільства. Проблеми соціального відтворення соціально-професійних структур в Україні.

Особливості стратифікаційних процесів в сучасному українському суспільстві. Теоретичні напрацювання вітчизняних соціологів щодо вивчення соціальної структури та соціальної стратифікації. Нові фактори диференціації в українському соціумі. Багаті та бідні в сучасній Україні. Гендерна нерівність. Динаміка престижу професій в оцінках населення України. Механізми мобільної поведінки в умовах суспільних трансформацій. Феномен маргіналізації.

Методологія соціологічних досліджень

Методологічне обґрунтування соціологічного дослідження. Наукове пізнання, його сутність, структура та методи. Наукове пізнання та наукове дослідження: спільне та відмінне. Специфіка соціологічного дослідження. Типи соціологічних досліджень. Методологічна обґрунтованість наукового дослідження.

Рівні соціологічного знання та специфіка методології емпіричного дослідження. Емпіричний та теоретичний рівні наукового пізнання. Структура соціологічного знання. Методологічне значення взаємозв'язку рівнів соціологічного знання. Теоретична та емпірична інтерпретація понять. Специфіка методології та методів емпіричного дослідження.

Критерії якості результатів соціологічних досліджень. Поняття якості та надійності соціологічної інформації. Первинна та вторинна соціологічна інформація. Методологічні проблеми методів збирання та опрацювання інформації. Поняття надійності та валідності методів дослідження. Поняття обґрунтованості, об'єктивності, точності, повноти та істинності даних. Організаційно-процедурне забезпечення якості результатів дослідження.

Поняття соціального факту. Поняття наукового факту. Емпіричний та теоретичний факт. Статистичний факт. Соціологічне розуміння статистичного факту. Науковий факт як підсумок дослідження. Факт як емпіричний базис наукової теорії. Інтерпретація фактів.

Соціальні процеси та специфіка їх дослідження. Поняття соціального процесу, соціальних змін та соціального розвитку. Типи соціальних процесів. Емпіричне та теоретичне дослідження соціальних процесів. Соціальна мобільність. Соціальна динаміка. Організація і дезорганізація. Соціальний

конфлікт і рівновага (стабільність). Функціональний аналіз соціальних процесів.

Програмування соціологічних досліджень

Структура та функції програми в соціологічному дослідженні. Етапи та процедури соціологічного дослідження. Програма соціологічного дослідження - основний документ, що містить методологічні та методичні передумови наукового пошуку. Програма як організаційна основа дослідження. Основні типи соціологічного дослідження (теоретико-прикладні та прикладні). Специфіка побудови програми дослідження залежно від його типу. Розділи програми. Внутрішня та зовнішня функції програми.

Проблема, об'єкт та предмет дослідження. Об'єкт та предмет дослідження, їх визначення. Об'єкт дослідження та одиниці спостереження. Мета та завдання дослідження. Теоретико-прикладні та практичні цілі дослідження.

Гіпотези дослідження. Джерела формування гіпотез. Типи гіпотез у соціологічному дослідженні. Гіпотези основні та гіпотези-наслідки. Залежність типу соціологічного дослідження від наявності та типу основних гіпотез (стратегічний план дослідження). Загальні вимоги до гіпотез.

Аналіз основних понять дослідження. Види інтерпретації основних понять (теоретична, емпірична та операціональна). Нормативні вимоги до процедур інтерпретації основних понять соціологічного дослідження.

Первинне вимірювання соціальних характеристик. Характеристики основних шкал (номінальної, порядкової, інтервальної та шкали відношень). Шкали Гуттмана, Терстоуна, Лайкерта, Богардуса. Допоміжні теорії вимірювання.

Вибірковий метод у соціологічному дослідженні. Генеральна та вибіркова сукупності. Одиниці відбору та спостереження. Репрезентативність вибірки. Оцінювання обсягу вибірки. Типи вибірок. Проста одноступенева випадкова вибірка. Багатоступеневі вибірки. Квотна вибірка. Методи ремонтування вибірки. Види та межі використання стихійного відбору.

Організація соціологічного дослідження. Проблеми узгодження науково-теоретичних, методичних та організаційно-технічних процедур з цілями дослідження. Послідовність процедур дослідження та координації діяльності його учасників. Етапи та процедури: підготовчий, оперативний етап збирання даних, результуючий. Етапи проектування інструментарію дослідження. Інструкції виконавцю польових робіт. Етапи підготовки виконавців. Визначення кількості інтерв'юерів. Якості, знання та уміння, що необхідні виконавцю польових робіт. Типові помилки та труднощі в організації прикладного соціологічного дослідження.

Методи збору соціологічної інформації

Класифікація методів збирання соціологічної інформації. Метод як система формалізованих правил збирання первинної соціологічної інформації. Поняття методу, техніки, методики та процедури соціологічного дослідження. Порівняльна характеристика основних методів збирання інформації: документального, безпосереднього спостереження та опитування. Документ як

джерело інформації про соціально-нормативні вимоги, події та умови діяльності. Межі застосування спостереження. Універсальність опитувань.

Спостереження. Специфіка наукового спостереження. Одиниці спостереження. Спостереження включене та невключене, відкрите та інкогніто, лабораторне та польове. Техніка спостереження, реєстраційні документи. Особливості, переваги та недоліки методу. Підготовка спостерігачів.

Загальна характеристика методу аналізу документів. Основне призначення методу аналізу документів. Традиційний аналіз. Нормативні вимоги. Документ як об'єкт аналізу. Якісний аналіз документальної інформації. Джерела документальної інформації. Типи документів (письмові, аудіо-та відеодокументи, іконографічні). Протокол аналізу документів: внутрішній та зовнішній аналіз. Особливості, переваги та недоліки методу. Типові помилки.

Контент-аналіз. Історія виникнення методу. Проектування класифікатора контент-аналізу. Визначення одиниць обліку, конструювання інструменту для вимірювання та реєстрації одиниць аналізу. Побудова загальної схеми класифікатора. Проектування бланків аналізу інформації. Складання завдань та інструкцій реєстраторам та кодувальникам.

Опитування. Опитування як метод збирання соціологічної інформації. Історія становлення метода. Пізнавальні можливості. Види опитувань: письмове (анкетування) та усне (інтерв'ю), очні та заочні (поштові, телефонні, пресові), експертні та масові, вибіркові та суцільні. Особливості, переваги та недоліки метода. Труднощі та типові помилки.

Анкетування. Індивідуальне та групове анкетування. Анкета. Конструювання анкети. Загальна композиція анкети. Кодифікація питань. Графічне оформлення. Можливі зсуви інформації, їх коригування.

Інтерв'ю. Особливості інтерв'ю. Інтерв'ю - способи організації роботи, процедура та інструмент опитування.

Телефонне опитування. Оперативність телефонного опитування та обмеження в застосуванні метода. Побудова вибірки для телефонного опитування. Специфіка ситуації телефонного інтерв'ю.

Поштове опитування. Історія поштового опитування. Особливості, переваги та недоліки поштового опитування. Залежність величини помилки від частки відсутніх відповідей. Способи збільшення відсотку повертання в поштовому опитуванні. Характеристики пресового опитування.

Експертне опитування. Види опитування: масове (респондентів), експертне та псевдоекспертне (представників). Особливості експертного опитування (за метою, вибіркою, процедурою, та методом аналізу). Методи відбирання експертів в соціологічному опитуванні: документальний, експериментальний, атестація та самооцінка.

Соціометричне опитування. Сіткові методи. Історія соціометрії. Соціометрія та сітковий аналіз, структурне бачення світу. Зображення соціометричних даних. Соціограма та соціоматриця. Основні поняття теорії графів. Вибірка в соціометрії. Вимірювання відношень, інтегрування соціометричних матриць. Виділення підструктур в групах. Зв'язок між соціометричними та звичайними ознаками. Сітковий аналіз.

Рекомендована література

Основна:

1. Арон Р. Етапи розвитку соціологічної думки / Пер. з фр. Г. Філіпчука. – К.: Юніверс, 2004. – 688 с.
2. Баразгова Е. С. Американская социология (Традиции и современность). Курс лекций. – Екатеринбург: «Деловая книга», Бишкек: «Одиссей», 1997. – 176 с.
3. Бергер П. Приглашение в социологию: гуманистическая перспектива / Пер. с англ. под ред. Г.С. Батыгина. – М.: Аспект Пресс, 1996.
4. Бурлачук В. та ін. Біля витоків соціологічної думки в Україні / В. Бурлачук, М. Молчанов, В. Степаненко; Під ред. В. Танчера; Ін-т соціології НАНУ. – Київ:, 1996. – 114 с.
5. Гіденс Ентоні. Соціологія / Пер. з англ. – К., 1999. – 726 с.
6. Гофман А. Б. Семь лекций по истории социологии. Учебное пособие для вузов. – 2-е исправ. изд. – М.: «Книжный дом «Университет», 1997.
7. Даниленко О.А., Ковалева И.Д., Мусиездов А.А. История социологии: Учебн.-метод. пособ. / Под ред. И.Д. Ковалевой. – Харьков: ХНУ имени В.Н. Каразина, 2004.
8. Захарченко М.В., Погорілий О.І. Історія соціології (від античності до початку ХХ ст.) – К.: Либідь, 1993. – 336 с.
9. История социологии в Западной Европе и США. Учебник для вузов / Редкол.: Г.В.Осипов (отв. ред.), Л.Г.Ионин, В.П. Култыгин; Ин-т соц.-полит. исслед. РАН. – М.: Издательская группа НОРМА–ИНФРА•М, 1999.
10. Кравченко А. И. История зарубежной социологии: учебное пособие для вузов. – М.: Культура, Академический Проект, 2005. – 704 с.
11. Масионис Дж. Социология. – 9-е изд. – СПб.: Питер, 2004.
12. Методологія та методи визначення інтегральних соціальних показників / Відп. ред. Ю.І. Сасенко. – К.: Ін-т соціології НАНУ, 2004. – 372 с.
13. Монсон П. Лодка на аллеях парка: Введение в социологию. Пер. с англ. – М.: «Весь Мир», 1995.
14. Монсон П. Современная западная социология: теория, традиции, перспективы./ Пер. со шв. – СПб.: изд-во “Нотабене”, 1992. – 445 с.
15. Мусієздов О.О. Історія української соціології: Навчально-методичний посібник. – Харків, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, 2004. – 117 с.
16. Паніютто В.І., Максименко В.С., Харченко Н.М. Статистичний аналіз соціологічних даних. – К.: Вид. дім “КМ Академія”, 2004. – 270 с.
17. Погорілий О. І. Соціологічна думка ХХ століття. Навч. посібник. - К.: Либідь, 1996. – 224 с.
18. Ритцер Дж. Современные социологические теории. 5-е изд. – СПб.: Питер, 2002.
19. Сірій Є.В. Соціологія: загальна теорія, історія розвитку, спеціальні та галузеві теорії / Навч. посіб. – К., 2004. – 480 с.
20. Соціологія: Навч. посібник / За ред. С.О. Макеева. – К., 2005. – 455 с.
21. Соціологія: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. В.Г. Городяненка. – К., 2005. – 384 с.
22. Сулько В. С. Українська соціологічна думка у пошуках істини (зародження і становлення вітчизняної соціології в процесі національного державотворення. Від найдавніших часів до кінця ХІХ століття): Навч. посібник для викладачів і студентів. – К., 1999. – 324 с.
23. Черниш Н.Й. Соціологія. – К.: Знання, 2009. – 468 с.
24. Якуба Е.А. Социология. Учебное пособие для студентов. – Харьков: Издательство «Константа», 1996.

Додаткова:

1. Аберкромби Н., Хилл С., Тернер Б.С. Социологический словарь. Изд. 2-е, перераб. и доп. – М.: Издательство «Экономика», 2004.
2. Большой толковый социологический словарь (Collins). В 2 т.: Пер. с англ. – М.: Вече,

- АСТ, 1999.
3. Социологический энциклопедический словарь. На русском, английском, немецком, французском и чешском языках. Редактор-координатор – академик РАН Г.В. Осипов. – Издательская группа ИНФРА М – НОРМА, 1998.
 4. Социология: Краткий тематический словарь / Под общ. ред. Ю.Г. Волкова. – Ростов н/Д: Изд-во «Феникс», 2001.
 5. Социология: Энциклопедия / Сост. А.А. Грицанов, В.Л. Абушенко, Г.М. Евелькин, Г.Н. Соколова, О.В. Терещенко. – Мн.: Книжный Дом, 2003.
 6. Арон Р. Избранное: Введение в философию истории / Пер. с фр. – М.: ПЕР СЭ; СПб.: Университетская книга, 2000.
 7. Бауман З. Индивидуализированное общество. – М.: Логос, 2005.
 8. Бауман З. Глобализация. Последствия для человека и общества / Пер. с англ. – М.: Весь Мир, 2004.
 9. Бауман З. Текущая современность / Пер. с англ. под ред. Ю.В.Асочакова. – СПб.: Питер, 2008.
 10. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / Пер. с англ. – М.: Academia, 1999.
 11. Бек У. Общество риска. На пути к другому модерну. – М.: Прогресс-Традиция, 2000.
 12. Бек У. Что такое глобализация? – М.: Прогресс-Традиция, 2001.
 13. Бергер П., Лукман Т. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания. – М.: «Academia-Центр», «Медиум», 1995.
 14. Бодрийяр Ж. Общество потребления / Пер. с фр. – М.: Культурная революция, 2006.
 15. Бодрийяр Ж. Симулякри і симуляція. – К.: Основи, 2004. – 230 с.
 16. Бурдьё П. Начала: Пер. с фр. – М.: Socio-Logos, 1994.
 17. Бурдьё П. Социальное пространство: поля и практики. – СПб.: Алетейя, 2005.
 18. Бурдьё П. Социология политики: Пер. с фр. – М.: Socio-Logos, 1993.
 19. Валлерстайн И. Конец знакомого мира. Социология XXI века / Пер. англ. под ред. В.Л. Иноземцева. – М.: Логос, 2003.
 20. Вебер М. Избранное. Образ общества. – М.: Юрист, 1994.
 21. Гидденс Э. Ускользающий мир: как глобализация меняет нашу жизнь. – М.: Издательство «Весь Мир», 2004.
 22. Гидденс Э. Устройство общества: Очерк теории структуризации. – М.: Академический Проект, 2003.
 23. Глобализация и идентичность: Хрестоматия / Сост. Т.С. Воропай. – Харьков: Эксклюзив, 2007.
 24. Гоулднер А.У. Наступающий кризис западной социологии / Пер с англ.. – СПб.: Наука, 2003.
 25. Гофман И. Анализ фреймов: эссе об организации повседневного опыта: Пер. с англ. / Под ред. Г.С. Батыгина и Л.А. Козловой; вступ. статья Г.С. Батыгина. – М.: Институт социологии РАН, 2003.
 26. Дарендорф Р. Тропы из утопии. Работы по теории и истории социологии / Пер. с нем. Б.М. Скуратова, В.Л. Близнакова. – М.: Праксис, 2002.
 27. Дюркгейм Э. Самоубийство: социологический этюд / Пер. с франц. – М., 1994 (СПб.: Союз, 1998).
 28. Дюркгейм Э. Социология. Ее предмет, метод, предназначение. – М.: Канон, 1995.
 29. Западноевропейская социология XIX – начала XX веков. Тексты: Учеб. пособ. для студентов вузов, обучающихся по направлению и спец. «Социология» / Под общ. ред. В.И. Добренёва. – М.: Изд. Междунар. ун-та бизнеса и упр., 1996. – 520 с.
 30. Зарубежная социология XX века: Хрестоматия. Тексты / Отв. ред. В.Г.Городяненко. – Днепропетровск: Издательство ДНУ, 2001. – 336 с.
 31. Зиммель Г. Избранное. – М.: Юрист, 1996. – Т. 1, 2.
 32. Ильин В. Социальное неравенство / Центр социологического образования Института

- социологии РАН. – М.: ИС РАН, 2000.
33. Ионин Л.Г. Социология в обществе знаний: от эпохи модерна к информационному обществу. – М.: Изд. дом ГУ ВШЭ, 2007.
 34. Лиотар Ж. -Ф. Состояние постмодерна / Пер. с фр. Н.А. Шматко - М.: Институт экспериментальной социологии. – СПб.: Алетейя, 1998.
 35. Луман Н. Социальные системы. – СПб.: Наука, 2007.
 36. Маклюэн М. Понимание медиа. – М.: Гиперборей; Кучково поле, 2007.
 37. Маркузе Г. Эрос и цивилизация. Одномерный человек: исследование идеологии развитого индустриального общества / Пер с англ., послесл., примеч. А.А. Юдина; сост., предисл. В.Ю.Кузнецова. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2003.
 38. Маслоу Абрахам Г. Мотивация и личность / Пер. с англ. Татлыбаевой А.М. – СПб.: Евразия, 1999.
 39. Мид М. Культура и мир детства. Избранные произведения / Пер. с англ. и коммент. Ю.А. Асеева; сост. и послесл. И.С. Кона. – М.: Наука, 1988.
 40. Миллс Ч.Р. Социологическое воображение // Пер. с англ. О.А. Оберемко. Под общей ред. и с предисл. Г.С. Батыгина. – М.: Издательский дом NOTA BENE, 2001.
 41. Немецкая социология / Отв. ред. Р.В. Шпакова. – СПб.: Наука, 2003.
 42. Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология / Под ред. В.Л. Иноземцева. – М.: Academia, 1999.
 43. Парсонс Т. О структуре социального действия. – М.: Академический проект, 2002.
 44. Парсонс Т. Система современных обществ / Пер. с англ. Л.А. Седова и А.Д. Ковалева. Под ред. М.С. Ковалевой. – М.: Аспект Пресс, 1997; 1998.
 45. Полякова Н.Л. XX век в социологических теориях общества. – М.: Издательство «Логос», 2004.
 46. Посткоммунистические трансформации: векторы, направления, содержание / Под ред. О.Д.Куценко. – Харьков: Изд. Центр ХНУ имени В.Н. Каразина, 2004.
 47. Религия и общество: Хрестоматия по социологии религии / Сост. В.И. Гараджа, Е.Д.Руткевич. – М.: Аспект Пресс, 1996.
 48. Современная западная социология: хрестоматия: учеб. пособие / авт.-сост. Г.Н. Соколова, Л.Г. Титаренко. – Минск: Тесей, 2008.
 49. Сорокин П. А. Система социологии. – М.: Астрель, 2008.
 50. Сорокин П. А. Социальная и культурная динамика. Исследование изменений в больших системах искусства, истины, этики, права и общественных отношений. – СПб.: Изд-во Русского христианского гуманитарного института, 2000.
 51. Сорокин П. А. Социальная мобильность / Пер. с англ. М.В. Соколовой. – М.:Academia, LVS, 2005.
 52. Сорокин П. А. Человек. Цивилизация. Общество. – М.: Политиздат, 1992.
 53. Социологическая мысль XIX века. Тексты. – Харьков: ХГУ, 1995.
 54. Социология на пороге XXI века: Основные направления исследований / Под ред. С.И. Григорьева (Россия), Ж. Коэнн-Хуттера (Швейцария). – 3-е изд., доп. и перераб. – М.: РУСАКИ, 1999.
 55. Теннис Ф. Общность и общество. основные понятия чистой социологии / Пер. с нем. Д.В. Складнева. – СПб.: «Владимир Даль», 2002.
 56. Теория общества. Сборник / пер. с англ. / Вступ. статья, сост. и общая ред. А.Ф. Филиппова. – М.: «КАНОН-пресс-Ц», «Кучково поле», 1999.
 57. Токвиль Алексис де. Демократия в Америке. – М.: Прогресс, 1992.
 58. Тощенко Ж.Т. Новые явления в общественном сознании и социальной практике. – СПб.: Изд-во СПбГУП, 2008.
 59. Тоффлер Э. Метаморфозы власти: Пер. с англ. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2001. (М., 2004).
 60. Тоффлер Э. Шок будущего: пер. с англ. – М.: АСТ; АСТ МОСКВА, 2008.
 61. Уэбстер Ф. Теории информационного общества / Пер с англ. Под ред. Е.Л. Варгановой. –

- М.: Аспект-Пресс, 2004.
62. Фрейд З. Психоанализ. Религия. Культура / Сост. и вступ. ст. А.М. Руткевича. – М.: Ренессанс, 1991.
 63. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности: Пер. с англ. / Авт. вступ. ст. П.С. Гуревича. – М.: Республика, 1994.
 64. Фромм Э. Бегство от свободы: Пер. с англ. / Общ. ред. и послесл. П.С. Гуревича. – М.: Прогресс, 1989.
 65. Фуко М. Интеллектуалы и власть: Избранные политические статьи, выступления и интервью / Пер. с фр. Б.М. Скуратова под общ. ред. В.П. Большакова. В 3 Ч. – М.: Праксис, 2002-2006.
 66. Фукуяма Ф. Великий разрыв / Пер. с англ. под общ. ред. А.В. Александровой. – М.: ООО «Издательство АСТ»; ЗАО НПП «Ермак», 2004.
 67. Хабермас Ю. Философский дискурс о модерне. Двенадцать лекций / Пер. с нем. – М.: Издательство «Весь Мир», 2008.
 68. Хантингтон С. Кто мы? Вызовы американской национальной идентичности. – М.: АСТ МОСКВА, 2008.
 69. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / Пер. с англ. Т. Велимеева, Ю.Новикова. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2003.
 70. Хрестоматия по общей социологии / Сост. В.П. Култыгин, А.Г. Кузнецов. – М.: Научная книга, 2004.
 71. Человек и общество. Хрестоматия / Под ред. С.А. Макеева. – К.: Ин-т социологии НАН Украины, 1999.
 72. Штомпка Т. Социология социальных изменений. М.: Аспект-Пресс, 1996.
 73. Шютц А. Смысловая структура повседневного мира: очерки по феноменологической социологии. – М.: Институт Фонда «Общественное мнение», 2003.
 74. Элиас Н. Общество индивидов / Пер. с нем. – М.: Праксис, 2001.
 75. Элиас Н. О процессе цивилизации. Социогенетические и психогенетические исследования. В 2 Т. – М.; СПб.: Университетская книга, 2001.